

ELMÉLETILEG

Z. Karvalics László

IASK-FTI

laszlo.karvalics@iask

A KÖNYV HÉT ÉLETE ÉS HÉT ÉRTÉK-KISVILÁGA

10.56233/SZABADPIAC.2023.1.5

„A könyv hosszú históriája és jövője elválaszthatatlanul összekapcsolódik”
(Simone Murray)

A helyesírásellenőrző makacsul azt szeretné, hogy egybeírjam a könyv és a hét szavakat, mert a memóriájában a „könyvhét” kifejezést tárolja. A kiirthatatlan és zavaró kék aláhúzás miatti bosszúságot azonban elfújja a rácsodálkozás. Lám, még egy ostobán intelligens szoftver is visszatükröz valamit abból, hogy az elsődlegesen tartalomhordozó fizikai objektumként felfogott 'könyv' univerzuma jóval tágabb az ez idáig a világon kiadott 130-140 millió könyvcímnek és ezek sokmilliárdnyi, még meg nem semmisült, polcokon pihenő és kézbe vehető könyvpéldányának a tárgyi világánál. A könyv kizárólag egy összetett, sokdimenziós 'könyvkultúra', egy bonyolult 'könyves ökoszisztéma' részeként létezik¹, amely elválaszthatatlan

- a könyvek teremtésének, létrehozatalának emberi és intézményi háttérétől (szerzők, szerzői jog és jogászok, kiadók és kiadói szakemberek, fordítók, nyomdák és nyomdászok, tipográfusok, borítótervezők, illusztrátorok, könyvkötők – meg az ő képzésük, tudásvilágaik, szakmai szervezeteik, eszközeik, gépeik, eljárásaik, változatos szubkultúráik),
- a fogyasztási jószággá (árúvá) tett könyvtermék forgalomba hozásának infrastruktúrájától (könyvkereskedő cégek és dolgozóik, könyvraktárak, könyvszállítás, könyvesboltok, antikváriumok és eladók, könyvtárak és könyvtárosok, az iskolákban könyvtárostánárok),
- a felhasználást segítő és kényelmesebbé, otthonosabbá tevő kiegészítő tárgyvilágtól (könyvespolc, könyvszekrény, könyvvitrin, könyvtámasz, könyvjelző, könyvdoboz, könyvdísz, újságtartó, kávéházi újságolvasó, valamint ezek asztalos, iparművész és más előállítói és terjesztői),
- a könyvkulturális közösségektől és eseményvilágaiktól (könyvklubok, író-olvasó találkozók, könyvfesztiválok, könyves folyóiratok és szakújságírók, könyves csoportok, könyvtörténészek és olvasáskutatók, biblioterapeuták).

¹ Ugyanezt Murray (2021, 1) „dinamikus hálózatnak” nevezi. „Books are never simply viewed as objects in and of themselves, but are positioned within dynamic networks”.

ELMÉLETILEG

A „könyv jövőjéről” folytatott párbeszéd tehát önmagában értelmetlen², ahogy annak bizonyultak a könyv halálát, a közelgő biblio-apokalipszist prófétáló jóvendölések is a múlt század kilencvenes éveitől (Murray, 2021). A könyv nagy túlélőképessége újlag felhívja a figyelmet arra, hogy még a teljes könyvkulturális erőter változásai sem vizsgálhatók önmagukban. A lényegi átalakulások mögött mindig átfogó kulturális transzformációt kell keresünk, amely pedig elválaszthatatlan a folyamatosan újrarendeződő társadalmi-gazdasági-technológiai-civilizációs mezőtől. A lényeg ugyanis nyilvánvalóan és közismert módon nem a könyv, mint fizikai objektum sorsa, hanem az, hogy miképpen ölthetnek – a tér és az idő korlátainak leküzdése érdekében – extraszomatikus testet az emberi elme működésének eredményeként megszülető, és e működést támogató szellemi tartalomformák. A „hordozó” az adott tartalomformához igazodó funkciót leginkább szolgáló alakot ölt – majd megváltoztatja ezt az alakot, ha a régi elavult és egy másik már jobban szolgál.

A nyomtatott könyv, amely egykor maga is a kéziratos másolással sokszorosított tartalmak kiszorítójaként született meg, ma sok hagyományos műfajában áll vesztesre a digitális szövegtér megjelenésével. Mégsem ejt senki könnyet a hatalmas, papírزابáló telefonkönyvekért³, a vastag menetrendekért⁴, a gyógyszerkönyvekért⁵ vagy a sokkötetes lexikonokért⁶. Az azokban foglalt tartalmak ma máshogy, máshonnan, sokkal egyszerűbben, anyagtakarékosabban és gyorsabban érhetők el.

² Mi sem jellemzi jobban ennek a diskurzusnak a mihaszna voltát, mint a leggyakrabban elhangzó nosztalgikus argumentum: „én még mindig szeretem a nyitott könyv illatát és később sem akarok lemondani róla”. A menetrendszerű elérzékenyedés helyett inkább lássuk be, mennyire megtévesztő a könyves ökoszisztéma talán legjelentéktelenebb, sokadlagos fontosságú mozzanata felől közelíteni. Másrészt ott, ahol ez valóban tényleges keresletet jelent, a kínálat rögvest gazdagodni fog könyvillat-keltő piaci termékekkel. Az e-könyvek megjelenését követően került először elő a hiányzó illat kérdése. 2009-ben robbant a hír, hogy egy cég öt különböző illatban könyvszagú dezodort dobott piacra. Utóbb április elseji tréfának bizonyult, de az akció annyira sikeres volt, hogy később mégis megjelent a piacon mind az öt illat, az új könyvtől a nagymama polcának dohos odorjáig. Ma pedig több tucat különböző könyvillat-tárgy kapható már, három termékcsaláiban: a légfrissítő mellett parfümként és illatgyertyaként is. Minden nagy áruház kínálatában megtalálhatók, a legtöbb fajtát az *Etsy* oldalán találjuk. Hitetlenkedők itt győződhetnek meg a lehetőségek elképesztő változatosságáról: <https://ebookfriendly.com/book-smell-perfumes-candles/> Aki hazai termékre vágyik, keresse a *Világok Lángja* kézműves gyertyaöntőinek az „Elvarázsolt Könyvtár” vagy a „Currently Reading” szójaviasz gyertyáit.

³ Magyarországon 2017-ben még majdnem 60 ezer telefonkönyv készült, 2020-ban már 17 ezernél is kevesebb. Eközben sziget-szerűen még volt igény CD-s terjesztésű telefonkönyvre is, amelyek száma azonban e három év alatt 31 ezerről mindössze 2500-ra csökkent. Az utolsó nyomtatott (2022-es) telefonkönyv a Postamúzeumba került. A papír-alapú, nyomtatott telefonkönyv 140 évet élt.

⁴ A MÁV 2017-ben nyomtatta ki az utolsó menetrendjét. Akkori felmérésük szerint a papír-alapú változatot már csak az utazók alig több mint 1%-a használta.

⁵ Magyarországon ma már egyetlen nyomtatott gyógyszer-információs kiadvány jelenik meg, a PHARMINDEX Zsebkönyv, a korábbi könyvformátumokat fokozatosan váltották fel a CD-s, majd az elektronikus változatok.

⁶ Érdekes, hogy már az Internet-korszak hajnalán látszott, hogy a lexikonforma az egyik legkitettebb könyves műfaj (Dombi, 1996). Az idő tájt még a Microsoft 1993-ban indult, végül 62 ezer szócikkig jutó Encarta enciklopédiája volt a kihívó, amely aztán a CD-ről gyorsan a digitális térbe költözött, hogy 2009-ben végleg leállítsák az egész programot. Akkorra ugyanis a 2001-ben indult Wikipedia már meghódította az online enciklopédiapiacot, elsősorban annak köszönhetően, hogy demokratizálta a szerzőséget. Az 1768 óta folyamatosan megjelenő *Encyclopedia Britannica* 2012-ben dobta be a törölközőt, és szüntette meg nyomtatott változatának kiadását. Kisebb, specializált szaklexikonok azonban mai napig képesek megőrizni hagyományos formájukat. De ez a hídfőállás sem tartható sokáig, mert az új felhasználók nehezen „szoknak vissza” a digitális felületekről a könyvre. A Tinta Kiadó által gondozott, nagy magyar szinonimaszótár például sok kiadást megért, sikeres terméknek bizonyult még a huszonegyedik század elején is – hogy aztán 2021. december 1-től szabadon elérhetővé váljon online formában is.

ELMÉLETILEG

A könyves ökoszisztéma egyik pontjának megváltozása sem szükségszerűen alakítja át az összetett rendszer más pontjait. A dematerializálódás, az e-könyv megjelenése például a hagyományos kiadói munka minden lényeges elemét megőrizte (a szerkesztési, tördelési, kiadványtervezési, terjesztési, stb. szakértelmek „átmentésével”), miközben ugyanez a változás számtalan új szereplőt teremtett, az elektronikus könyvruházaktól az online könyves közösségekig, blogokig.

Így újult meg minden esetben korábban is a könyvkultúra: a megváltozó rendszer méret és rendszerkörnyezet kiszorítja és a muzealizálódás felé tereli az ökoszisztéma egyes részeit, másokat átalakít, miközben új összetevőket plántál melléjük.

Ma muzealizálódnak a használaton kívülre került nyomdagépek, a szakkönyvtárak⁷, amelynek állománya már digitálisan is elérhető. Muzealizálódnak a könyvbútorok, amelyek ma már nem mindennapos részei a lakásoknak, gyűjtői darabokká lettek. És végül természetesen muzealizálódnak a könyvpéldányok is, a digitális platform forradalmától függetlenül is, a maguk természetes módján. Minden elavul, ami nem az elmúlt 30-40 évben jelent meg. A szépirodalomban újradíjazások és újrafordítások tüntetik el a polcokról a korábbi életműsorozatokat, a jogdíj-terminus lejártával vagy az örökösök engedélyével egyre több mű válik (ingyenesen) hozzáférhetővé elektronikusan. Az idő maga szelektál: szerzők kopnak ki, újak emelkednek fel. Nincs másképp a tudományos és ismeretterjesztő könyvtermésnél sem: ahogyan az egyes tudásvilágok bővülnek, a régi formában őrzött, régi tartalom fokozatosan veszít érvényességéből. Az öröklési láncban a felmenők teljes falakat beborító polcrendszerain tárolt könyvek a megváltozott olvasási és könyvhasználati szokások miatt inkább gond, mint öröm forrását jelentik, a másodlagos könyvpiac csak a ritka, nagy értékű és könnyen értékesíthető darabokra nyitott⁸.

A muzealizálódás azonban önmagában nem jelent értékvesztést vagy értékpusztulást, mert a nagyszámú őrzési helyen előforduló, alkalmanként kevés őrzési egység helyett néhány

⁷ A könyvkultúra bölcsőiből, a kéziratok és kódexek előállítóiból, gyűjtőiből és sokszorosítóiból így lettek korábban könyvmúzeumokká a szerzetesi könyvtárak, hogy az újkor végére ez a sors várjon az arisztokraták magánkönyvtáira is.

⁸ Az egy külön elemzést érne meg, hogyan alakult át az antikvár könyvpiac a digitalizálódás következtében. Nehéz megmondani, hogy az új egyensúlynak mi a mérlege. Mind az eladói-kereskedői oldalt, mind a vásárlói oldalt is egyszerre értek ugyanis pozitív és negatív hatások. A vevő számára kedvező, hogy célzottabban tud keresni, előjegyezni, nagyobb eséllyel juthat hozzá keresett kincsekhez – igaz sokkal drágábban, mint korábban, a belépős-belelapozgatós „jó vételek” világa eltűnt. A kereskedők, ha vannak fenntartható raktárkapacitásai, magasabb áron tudják, akár hosszú évekig is, tárolni a rendszerekbe felvitt könyveket, várva, hogy végre megérkezzen „a” Vevő, aki pont ezt keresi – emiatt nem kell jelképes áron polcon tartani őket, hátha valaki véletlenül meglátja és megkívánja. Eközben azonban sokkal több munka van az értékesítéssel, hiszen egyesével kell rekordokat készíteni, metaadatokat (főleg: állapotadat-leírást) adni, így felfelé tolódott az a kritikus értékküszöb, ami alatt már nem éri meg foglalkozni eladásra kínált állományokkal. Ezt a rést tudja részben betölteni a Könyvszekerek néven elhíresült, színre lépését követően több ágra szakadt kezdeményezés: a Könyvszolgálat Kulturális Egyesület által életre hívott Könyvmentők program (https://www.facebook.com/konyvmentok/?locale=hu_HU) vagy a Mozgó Könyvek (<https://mozgokonyvek.hu/>), amelyek ingyen vagy alacsony összegű vásárlással vesznek át és árulnak jelképes vagy alacsony áron. Sok tízezer könyvpéldány megmentése köszönhető a Fővárosi Közterületfenntartó Vállalat (FKF) Szemléletformáló és Újrahasználati Központjainak. Itt a hulladékudvarok mellett kialakított hatalmas könyvraktárakban jelképes darabáron értékesítenek könyveket. Könyvespolc-programjukban pedig „választékos minigyűjteményeket” állítanak össze nagy forgalmú, fővárosi helyszíneken (<https://www.fkf.hu/konyvespolc-projekt>), ahonnan el is lehet vinni és ki is lehet tenni könyveket. A gyakorlatot más városok (például Szombathely) is átvették.

ELMÉLETILEG

őrzőhelyen tárolt, nagy mennyiségű állományok jönnek létre. Az egykor sűrűn használt könyvek és folyóiratok iránt már elvétve ébred érdeklődés – ezt pedig bőven kiszolgálják a kialakuló intézményi és magán-őrzőhelyek⁹.

Mekkora fájdalom, mekkora veszteség, ha az otthonokból és a megszűnő vagy apasztásba menekülő könyvtárakból tömegével tűnik el és semmisül meg a korábbi könyvkultúra-korszakok tízmillió egyedi könyvpéldánya¹⁰? Milyen típusaik, miért és milyen sorsra érdemesek?

Ebben a tanulmányban ezekre a kérdésekre keresem a választ. Ehhez kiindulásképp érdemes áttekinteni, hogy akár egyetlen könyvpéldányban is hányfajta értékforma testesül meg, amelyek bármelyike kulturális mikroörökség-objektummá teheti.

Kétség sem férhet hozzá, hogy az alapvető értékforma, a könyv érték szerkezetének primus inter pares-e a *funkció*, ami egyáltalán értelmet ad a „könyvvé tételnek”. A számtalan különböző tartalomforma, amely a rögzítés és sokszorosítás révén cserélhetővé, megoszthatóvá, fogyaszthatóvá válik, a lehetséges műfajoktól és a potenciális felhasználóktól függően pedig különböző funkcióosztályokba rendeződik. Emiatt mondhatjuk azt is, hogy a kérdés mindig a funkció, a tartalom sorsa, és soha nem az aktuális fizikai/formai manifesztációjé.

Minden további értékforma már a könyv (még pontosabban: az anyagi világ részévé tett könyvpéldányok) fizikai testéhez, materiális valóságához kötődik.

A legkönnyebben mérhető érték a *vagyonérték*. Nem szükségszerűen esik egybe a forgalmi értékkel, de kétségkívül a piac „árazza be” az egyes darabokat. Az értékképző elem a példány ritkaságának és az adott tartalom iránt megnyilvánuló gyűjtői érdeklődésnek egyfajta szorzata, amit a régiség hatványoz. Az árban pedig nemcsak az előállítási és a kiadáskori értékek testesülnek meg, hanem a megőrzéshez, megóváshoz kapcsolódók is. Szerencsés helyzetben vannak azok a könyvek, amelyek rendelkeznek vagyonértékkel: ezek esetében ugyanis – a kézről kézre vándorlás ellenére is – folyamatosan biztosított a megfelelő gondozás, jó esetben a hozzáférhetőség, és nem kell a fizikai megsemmisüléstől tartani¹¹. És noha a vagyonérték általában összekapcsolódik a tartalommal, ami miatt megvásárlásra érdemesül az adott példány, akár el is szakadhat attól, és bizonyos könyvek esetében a tartalomtól függetlenül klasszikus befektetési-tezaurálási objektummá válhat (mint a festmény, az arany vagy az érme).

Az *állományérték* ellentmondásosabban viselkedik. A tematikus könyvgyűjteményekben ugyanis további értékformák testesülnek meg¹²: az egykori állományépítő(k) kitartása,

⁹ Amelyek persze nem kevés nehézséggel küzdenek. A rendkívül súlyos és nehezen mozgatható nyomdagépek gyűjtői kevés segítséget kapnak masináik elhelyezéséhez, szakszerű gondozásához. A könyvek szerelmesei állandó helygondokkal küzdenek, az őrzőhelyek fenntartása, fűtése sem könnyű.

¹⁰ A régiségben az egyedi könyvpéldányt az exemplár szóval jelölték.

¹¹ Az ismerethiány, az értéktudat hiánya, a hozzá nem értés természetesen bármikor veszélyforrássá léphet elő. Sőt, paradox módon a sok érték hordozó egy fizikai helyen történő őrzése magasabb kockázati szintet jelent, hiszen a pusztulás esélye is hatványozott. Egy, kettő, három ismert helyen tárolt egyedi példány tehát még nem garancia az adott kiadás túlélési esélyének maximalizálásához – ahhoz további, minél több, földrajzilag és fenntartói szempontból diverzifikált őrzőhely szükséges. Ez a veszély a már muzealizálódott állományokra különösképp leselkedik, ezek pusztulása sok esetben unikumpéldányok megsemmisülésével jár. (Gondoljunk csak az alcsútdobozi kastély könyvtárának – világháborús felgyűjtásakor eléggő – 30 ezer kötetnyi botanikai ritkaságára).

¹² Az állományérték speciális esete a sorozatérték: minél teljesebb egy sorozat, annál nagyobb az állomány- és vagyonértéke is. Jellemző, hogy a megszállott sorozatgyűjtők, a sorozat egyes darabjainak esetében, a funkcionális értékkel nem törődnek, számukra a teljesség és befejezettség érzése a cél.

ELMÉLETILEG

szakmai tudása, a tematikai gazdagság elérésének, egyre több, összetartozó kiadvány megszerzésének, utaztatásának, köttetésének, egymás mellé rendezésének, esetleg feldolgozásának, metaadatolásának sok-sok mozzanata. Alacsonyabb állományértéke van a tipikus, heterogén, „művelt értelmiségi sok minden iránt érzékeny” típusú¹³, és jóval magasabb a tudás vagy a könyvkultúra periférikusabb területeit megcélzó gyűjteményeknek¹⁴. Ez utóbbiak a gyűjtő halálával vagy még életében inkább törekszenek valamilyen intézménybe tagozódásra, felajánlásként vagy vásárlással.¹⁵

Különösen tanulságos a Szabad Európa Rádió egykori kutatóintézeti könyvtárának és a Selye-gyűjteménynek – két, külföldről Magyarországra irányított jelentős könyvgyűjteménynek – a sorsa. Egyikben sem testesült meg már funkcionális érték (állományuk javarészt elavult) nem képviseltek komoly vagyoneértéket, de mindkettő jelentős állományértékkel bírt. Mintaszerűen járt el az OSA (Open Society Archive), amely teljes egészében átvette az egykori, soknyelvű állományt. Ami érdemes volt rá, betagozta saját Archívumába és a Közép-Európai Egyetem Könyvtárába. A magyar nyelvű állományt elajándékozták a bukaresti Magyar Intézetnek, amelynek a könyvtárát a Ceausescu-érában megsemmisítették. A végleges selejtezés előtt még bárki szabadon vihetett el példányokat, a már senkinek nem kellő darabokból pedig művészeti alkotások, installációk, bútorok, szobrok készültek.

Szabályos rémtörténetté alakult viszont az egykor 1 millió darabból álló, elsősorban a stresszkutatással kapcsolatos könyvet és tanulmányt tartalmazó Selye-hagyaték Magyarországnak ajándékozása, egy közvetítő alapítványon keresztül. A végül 42 kamionnyi állományt Szentés városa fogadta be sok huzavona után, hogy a felhalmozódó adósságok miatt – a szomorújáték végén – hulladékhasznosítók számára árverezzék el az egészet (Legát, 1999; Újszászi, 2009; Ring, 2015).

Az effajta állományokban rejlő érték megőrzésének az adott tematika köré építhető szakmai, turisztikai és más fejlesztési lehetőségek adnak értelmet abban az esetben, ha egyébként kihasználatlan vagy használaton kívüli ingatlan alkalmassá tehető a tárolásra, az alacsonnyá tett fenntartási költség pedig biztosítható. Az állomány jellegétől függően ez lehet állami, önkormányzati vagy akár közösségi-civil vállalat is.

¹³ Kivéve, ha a gyűjtő maga olyan különlegesen neves, értékes közéleti, művészeti vagy tudományos szereplő, akinek a könyvtárát egyben tartani és látogathatóvá tenni kulturális „misszió”. Így került az evangélikus egyházhoz Esterházy Péter és Gitta tizenötezer kötetre rúgó könyvtára 2021-ben, valamint Tandori Dezső és felesége közel hatezeröttszáz kötete az Apor Vilmos Katolikus Főiskolához ugyanabban az évben. Hasonlóképp került az évek alatt a Borsodi, a Nemeskürty, a Hankiss, a Hernádi és legújabban a Simon-Puskás féle családi könyvtár a községi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetének kezelésébe.

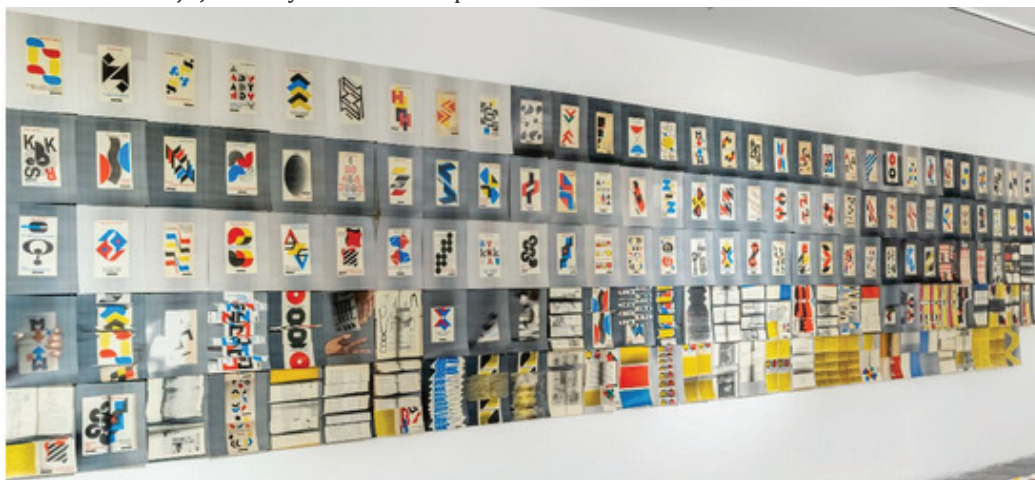
¹⁴ Ilyen például Antonia Burrows angol nyelvű, de már magyar szekciókkal is gyarapodó feminista tematikus gyűjteménye, a nyilvános Közkincs Könyvtár a budapesti Rákóczi úton. <https://www.facebook.com/kozkincskonyvtar/> Az állomány történetét ismerteti Varga (2019).

¹⁵ Ez történt például a Fajsi Károly (1911-2004) által összegyűjtött csodálatos állománnyal, a világ egyik legnagyobb eszperantó gyűjteményével – amely 2004-ben szerencsére az Országos Idegennyelvű Könyvtár kezelésébe került, egyben is maradt, és azóta is gyarapszik. Mindez persze, ahogy korábban említettük, nem ok arra, hogy ne lenne értelme kisebb kollektciók építésére is vállalkozni máshol – ahogy például a Mezőhegyesi Önkéntes Pont teszi civil kezdeményezésként, akik Esperanto-Teko könyv- és folyóirat-gyűjteményük bővítéséhez várnak folyamatosan adományokat. A Pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban így születhetett meg 2020-ban a Minikönyv-tár, Tari József pécsi gyűjtő anyagának átvételével. Dienes Gedeon egyedülálló tánc történeti gyűjteményéhez is így jutott hozzá a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

ELMÉLETILEG

Az *esztétikai érték* azonosításához sem csak egyetlen ösvényt kell bejárni. A méret, az arányok, a választott színek, az elrendezés és a tipográfia esztétikai élmény forrásává tehet bármilyen, igényes könyvet, amelynek kézbevétele minden alkalommal örömforrás (és amit a szakma pedig díjakkal, elismerésekkel jutalmaz). A magas művészi minőséget képviselő illusztrációk sokszorosított műalkotásnak tekinthetők, akár csak a borítók (mint például Fajó János híres grafikái a Gyorsuló idő sorozat kötetein¹⁶).

Fajó János fénymásolt borítóképeinek óriásmontázsza Gróf Ferenc kiállításán

Lukács Máté felvétele – az ISBN könyv+galéria jóvoltából

https://www.artmagazin.hu/articles/interju/fajo_egyaltalan_nem_tartotta_az_eletmuvebe_illeszkedonek_ezt_a_sorozatot_neki_ez_ujgyakorlat_volt

A legjobb borítótervezők és illusztrátorok képesek átkerülni a képzőművészeti kánonba, és sok művész tesz kedvtelve kirándulásokat a könyvek világa felé. Így fordulhat elő az is, hogy az esztétikai érték teljesen elszakad a funkcionális értéktől, vagyis már nem a könyv tartalma, hanem a borító művészi értéke miatt érdeklődnek iránta.¹⁷ Ennek a szélsőséges formája pedig az a lakberendezési trend, hogy egy látványos enteriőr előállításakor egyetlen szempont lesz érdekes: a könyvek kinézete, de leginkább a polcon kifelé fordulva egyedül látható gerinc díszítettsége, attraktivitása, aranyozottsága. Vagy épp a színe. Belsőépítészek szín szerint rendezett polcokat álmodnak a nappal térbe, és vannak cégek (például a Juniper Books), amely személyre szabott, dekorációs célú könyvtárak készítésére szakosodott (ha

¹⁶ Az 1975 és 1980 között készült Fajó-borítók kópiáiból önálló kiállítást is készített 2022-ben Gróf Ferenc Konkrét idő címmel, amelyben igyekezett bizonyítani, hogy noha Fajó maga nem tartotta sokra életművének ezt a vonalát, az valójában nagyon izgalmas konstruktivista kaland. https://www.artmagazin.hu/articles/interju/fajo_egyaltalan_nem_tartotta_az_eletmuvebe_illeszkedonek_ezt_a_sorozatot_neki_ez_ujgyakorlat_volt

¹⁷ Így járt például Tamkó Sirató Károly. 1928-as Papírember című kacsú verseskötetének fotomontázs-borítóját a Bauhaus-építész, Molnár Farkas készítette (Szeredi, 2017), és a laboratórium-háttér előtt gázálarcban gépelő titkárnő formabontó képe miatt lett Európa-szerte a korai izmus-vadászok felkapott relikviája – így maradtak hoppon a Tamkó-rajongók, akiknek az életében egészen ritka eseménnyé lett egy-egy példány felbukkanása.

kell, egyedi könyvborítókkal és tartókkal). Ám ne gondoljuk, hogy ez csak napjaink trendje, így biztosítva túlélést például a lexikonvilág jó állapotban megőrzött sorsüldözöttjeinek. A 19. század közepének brit dámái is nagyon szerették már, ha a könyvek borítója illik a kosztümjükhöz (Price, 2012).

Természetesen egy könyvpéldány állaga, épsége, szennyeződés-, szakadás- és sérülésmentessége is fontos szempont: nemcsak a vagyontértéke miatt, hanem mert így könnyebb vonzó tárgyként közeledni hozzá. Néhány könyvtípus a nyomda szeszélye, a használt technológia vagy a papírnyersanyag, esetleg a választott forma miatt lapozgatáskor gyorsan romlik, fedőlapját, gerincét ledobja (mint a második világháború előtti Officina Könyvtár amúgy igényesen szerkesztett darabjai), gyorsan kifakul napsütés hatására (mint pl. a Kriterion nagyon népszerű Téka című sorozata), vagy könnyen elnyútható és szinte azonnal szakadozik (mint a Móra Kiadónak a hatvanas években indult népszerű ifjúsági regényei, a Delfin Könyvek első kiadásai). Ezek és hasonló társaik esetében minden egyes, hajdani teljes pompájában, hibátlanul megőrzött darab extra értéket hordoz – a kereskedelemben árnövelő tényező, a polcon és a tenyérben élmény a szép könyv kedvelőinek.

Szimbolikus érték számtalan forrásból adódhat a többi mellé. A generációról generációra öröklődő könyvek, az ajándék- és jutalomkönyvek vagy a sajátos egyedi történettel rendelkező, valamilyen eseményben szerepet játszó könyvek szimbolikus értéke az adott példányra vonatkozik csak: ugyanannak a kiadásnak egy másik darabja már nem rendelkezik vele. Árfelhajtó, ezen keresztül vagyontérték-növelő, ha igazolható a könyv egykori neves tulajdonosa (possessora). Ha személyes dedikációt vagy ex librist tartalmaz.

Vannak olyan könyvek, amelyek valamelyik vagy összes kiadásának minden fennmaradó példányához rendkívüli szimbolikus érték tapadhat. Ilyenek a cenzúrázott, betiltott, a betiltást követő megsemmisítési akciókat túlélő, megmentett, elrejtett kötetek¹⁸. Ideológiai-politikai okok miatt emblematikussá váló könyvek, amelyek megjelenése, szereplése valamikor jeles erkölcsi-ellenállási „tett” vagy épp az olvadás első jele volt¹⁹. Szamizdatok. Megcsonkított kiadások. Klasszikusok, amelyek a maguk korában kegyetlen kritikát kaptak. Fércművek, amelyekre a maguk korában kiemelkedő darabként tekintettek. Nagy művésszé érett szerző első kötete. Később sikerfilmmé lett történet első megjelenése. A sort a végtelenségig lehetne folytatni.

Könnyű alulbecsülni eközben az *információs érték* szerepét – elsősorban amiatt, hogy ez az értékforma jellemzően és leinkább egyetlen (vagy két) személyhez kötődik, valamilyen nagyon partikuláris, alacsony jelentőségűnek tűnő dologban. A tulajdonosi jegyek, az ajánlások, a dedikálások, a szövegbe az olvasó által bejegyzett glosszák önmagukban csak az érintett(ek) számára bírnak jelentőséggel. Egészen addig, amíg ez a „mikroinformáció” nem válik jelentéssel bírő kontextusban, ahol pontosan arra van szükség, hogy valamilyen „kirakós” elemeként segítsen kiegészíteni, pontosítani, megerősíteni, igazolni vagy épp

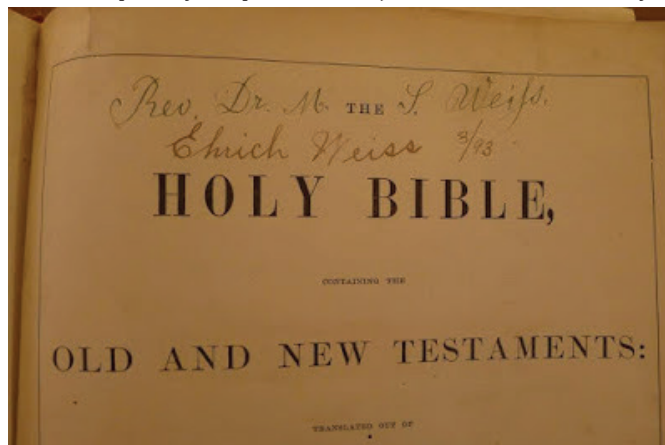
¹⁸ A Fekete István Irodalmi Társaság elnöke, Horváth Tibor őriz egy megpörköltödött szélű példányt a társaság névadójának Zsellérek című, 1939-ben fródott könyvéből (Fenyvesi, 2019). Ezt listázták, betiltották, példányait nagyrészt megsemmisítették a háború után. Valaki egykor a tűzből szedte ki, így ez a példány többszörös szimbolikus értékkel bír az egyéb módon túlélő társaihoz képest.

¹⁹ Így tettek szert „extra” szimbolikus értékre például, azok a később számtalanszor újra kiadott, Rejtő Jenő vagy Agatha Christie könyvek Magyarországon az 1950-es évek végén, amelyek a kultúrpolitika nyitása, egyfajta irodalmi ajtónyitás részeként jelenhettek meg.

ELMÉLETILEG

megkérdőjelezni a rendelkezésre álló tudást.²⁰ Mai napig rekonstrukciós erőfeszítések tárgya a hajdanvolt könyvtári állományokról való ismereteink bővítése – amit, ha nem áll rendelkezésre máshonnan információ, magától a példánytól remélhetünk csak.

A nevezetes Bibliapéldány, az apa és a fiú tulajdonosi aláírásával a szennycímlapon

A kép forrása és a könyv történeti összefoglalója:

<https://www.wildabouthoudini.com/2016/08/the-doctor-nurse-and-bible-of-ehrich.html>

Könyvpéldányokban mindig rejlik illusztrációs potenciál: iskolákban, egyetemeken valamilyen témakör bemutatásakor mindig jól jöhet, ha fizikai valójában is bemutathatók, nemcsak képről. (Például Borsányi György, Kun Béla és Sára Sándor Pergőtűz című könyvének – a kinyomtatásuk után különböző okok miatt – a könyvesboltokból begyűjtött példányai a késő pártállam nyilvánosságpolitikájának tárgyalásakor.)

Végül tartalomtól függően bármely, akár a legérdektelenebb, legbanálisabb könyvben is lapulhat kordokumentum²¹: könyvjelző, könyvreklám, buszjegy, lottószelvény, képeslap, fénykép, papírpénz. Tudományos és ismertterjesztő könyvekben gyakran találunk olyan sajtókivágásokat, amelyek a megjelenés időszakának újságjaiban megjelent, a könyvhöz igazodó tárgyú cikkeket tartalmaz.

Ha meggyőződünk róla, hogy egy könyvpéldányban a fentiek közül már egyetlen értékformát sem vagyunk képesek azonosítani, még mindig mérgetni lehet, hogy melyik fajta *nyersanyag-értéket* hordozza.

A könyv hosszú történetét ugyanis végigkíséri a sokszoros haszonvétel, mint az állat minden porcikáját felhasználó paraszti gazdálkodásban. Régi idők kötéstáblái gyakran keltek

²⁰ Ilyen példákra gondoljunk: Houdini (Weisz Erik) apjának, Mayer Samuel Weisznek az aláírását egyetlen, Bibliába írt tulajdonosi bejegyzés alapján ismertük (amíg egy 19. század végi közjegyzői ügylet digitalizált dokumentumában fel nem tűnt, és a két aláírás egymást erősítette meg: valóban róla van szó).

²¹ A korábban említett Tandori-könyvtár rendezésekor például a könyvekben szárított leveleket, újságkivágásokat, utazásokhoz kapcsolódó emlékeket, személyes jegyzeteket, gondolatokhoz írt széljegyzetek sorát találták (egy díszmadarokról szóló kötetben például ott sorakoztak a házaspár különböző madarakhoz fűzött kommentárjai, gondolatai).

ELMÉLETILEG

új életre, a gerincet elavultnak vélt dokumentumok csíkjával erősítették meg. A palimpszeszt levakarás után újra teleírt pergamen vagy papirusz. A kora újkorban, ha jól tudjuk Ráth-Végh Istvántól, a legtöbb feleslegesnek bizonyuló könyvpéldány henteseknél és mészárosoknál végezte, hogy borjúcombot csomagoljanak vele. Price (2012) színes történetek során keresztül mutatja be, hogy a viktoriánus Angliában milyen sokféle gyakorlat alakult ki a könyvek szétvágására, borítók eltávolítására, továbbillusztrálásra, újrafelhasználásra.

Napjainkra a könyvpéldányok nyersanyagként való felhasználásának egy teljesen új osztálya jött létre, amelyet gyűjtőnéven könyvszobrászatnak hívunk. Ennek is három jól elkülönülő típusáról beszélhetünk. Nagyobb, vastagabb, érdekes kötésű könyvekből ollóval, késsel és más szerszámokkal kispasztikára emlékeztető, izgalmas műalkotások faraghatók, hajtogathatók, ragaszthatók. (Ennek az irányzatnak sok tucat képviselője van Magyarországon is.) Több ezer, olykor több tízezer könyvből hatalmas szabadtéri vagy épületcsarnokokba való installációk épülnek világszerte, amelyek hol ismert építményeket formáznak, hol az alkotók kreatív képzeletét engedik szárnyalni. (A talán legismertebb művésznak, Alicia Martinnak a patinás épületek ablakaiból kiömlő könyvfolyama például egyúttal gyönyörű mementója is, a kulturális átalakulás miatt haszontalanná váló kiadványtömegnek.) És végül létezik egy alkalmazott irány, amelynek során könyvtestekből látványos és színes bútorok (karosszék, asztal, pult, boltív, korlát, belső lépcső, stb.) készülnek.

Alicia Martin 5000 könyvből álló installációja Casa de America, Madrid, 2005

Endpaper Blog

<http://blog.paperblanks.com/2013/03/alicia-martins-5000-books-pour-out-of-a-building-in-spain/>

Az újrahasznosítás tipikus módja emberemlékezet óta, hogy a könyvek zúzdában végzik, papírnyersanyagként. Sajnos a szelektív gyűjtés még nem annyira elterjedt, hogy a kidobott

ELMÉLETILEG

könyv ne keveredjen a kommunális hulladékkal, emiatt a pusztuló könyvállomány egy része már kikerül az értékhasznosítás körforgásából – amibe paradox módon az még beletartozik, hogy a könyvet, és még inkább a folyóiratokat, fűtési céllal eltüzelik.²²

Az áttekintés végén annyit említsünk még meg, hogy az értékformák nem önmagukban állnak, természetesen sokszor összekapcsolódik közülük kettő, vagy akár több is. A könyv állaga, a megőrzöttség mértéke magasabb nyersanyagérték a könyvszobrászok számára, és jelentősen befolyásolja az állomány- és vagyoneértéket is. Ezeket tovább fokozza, ha adott könyvpéldányoknak szimbolikus értéke is van. Az esztétikai érték ugyanakkor független az információs értéktől, ami azonban növelheti a vagyoneértéket.

1. táblázat
A könyvhöz kötődő értékformák hét rétege és néhány érték-hibridje

Funkcionális érték					
Vagyon-érték	}				
Állomány-érték			}		
Esztétikai érték		}		}	}
Szimbolikus érték					
Információs érték					
(Nyers)anyagérték					

Az értékformák szorosan kapcsolódnak a könyvek életciklusához, és a kultúraváltás kifejeződik az életciklus-mintázatok megváltozásában is. Murray (2021) három életszakaszt azonosít: az olvasásét (amikor a könyvben lévő szavakkal történnek a dolgok), a cirkulációt (amikor könyvek segítségével másik emberekért vagy emberekkel teszünk valamit) és a gondozását (amikor a könyvtárgy maga a tevékenységünk tárgya).

Ennél azért több élete van a könyvnek – az érdekes az, hogy életciklusa elvileg bármelyik szakasz után véget érhet. Az elkészítést (1) nem szükségszerűen követi a forgalomba kerülés (2), mert számtalan esetet ismerünk, amikor valamennyi kinyomtatott példány raktárban maradt. Az eladatlan könyvekkel, a remittendaképződéssel és a könyvtári példányok ki nem kölcsönzésével sem lehet átlépni a következő szakaszba, a tartalomfogyasztáshoz (3), amelynek újabb és újabb ciklusai és szereplői összekapcsolódhatnak az állományképz(őd)éssel (4) és a muzealizálódással (5). Amikor könyvtörténeti vagy szakmatörténeti okokból fordulnak muzeális állományhoz, akkor csak a tartalomfogyasztás jellege változik meg, de az

²² Égetéskor természetesen nagy esélye van az értékvesztésnek, ha a könyvet eltüzelők érzéketlenek a halálra ítélt példányokban rejlő értékformákra, főleg a funkcionális, esztétikai vagy szimbolikus értékre. Önálló könyvet lehetne írni minderről, amelyben olyan epizódok szerepelnének, mint a Biblia legrégebb, görög nyelvű változata, a Sínai-kódex lapjainak az elégetésre váró papírok közül való, 1844-es kimentése vagy a második világháború során elfoglalt magyar kastélykönyvtárak állományának fűtési célú eltüzelése. Szomorú aktualitást ad mindennek az a rendőrségi hír is, hogy az értékkörforgás friss darabjait, az utcai könyvfülkéket és könyvmegállókat 2021 telén, Óbudán azért ürtették sokszor ki, hogy az ott elhelyezett „hozz egyet, vigyél egyet” könyveket eltüzeljék.

ELMÉLETILEG

még mindig tartalomfogyasztás. A tartalom és a funkció jelentősége csak a könyvpéldányok fizikai hasznóvételével (6) szűnik meg, a könyv-mivolt pedig az újrahasznosítás (7) aktusával.

Mindezek után térjünk vissza a tanulmányindító kérdéshez. *Miként vélekedjünk, milyen normákhoz igazodjunk, ha a magánlakásokból és az intézményekből kiáramló könyvpéldánytömeg sorsával kapcsolatban kell állást foglalnunk?*

A fentiek nyomán belátható, hogy sem a tartalom elavulása, sem a fizikai példány állapotának erős leromlása önmagában nem elég ahhoz, hogy kijelenthessük: nem hordoz már olyan értékformát, ami miatt fizikai megőrzésre érdemesülne az adott könyvpéldány. Ám amikor egyidejűleg fennállnak, akkor már közel kerülünk hozzá, hogy állományból kivonandónak, újrahasznosítandónak minősítsük: már csak azt kell kizárni, hogy tulajdoníthatunk-e bármiféle információs vagy szimbolikus értéket a kérdéses daraboknak. A könyvtárosoknak nagy tapasztalatuk van a selejtezésben: pontosan tudják, mikor és hogyan kell megszabadulniuk a már haszontalan könyvektől. Jellemző ugyanakkor, hogy az értéktudat olyan erős a könyvekkel kapcsolatban, hogy gyakorta védekezésre és magyarázatra kényszerülnek. Így jártak például a Szegedi Tudományegyetem könyvtárosai, akiknek – egy 2021-es selejtezésükről szóló cikkre 8 órán belül érkező, több mint 40 ezer kattintás hatására – kellett válaszcikkben elmagyarázniuk: a beázás végzetesen megrongál könyveket, tárolásuk egészségügyi szempontból onnantól kockázatos. És hiába ép fizikailag egy könyv, ha már évtizedek óta nem kölcsönzi senki. Ennek ellenére az összes selejtezendő könyvet egy, ezt a célt szolgáló felületen nyilvánosan fel kell ajánlani más gyűjteményeknek (határon innen és túl). És amikor nincs járvány, a megmaradt állományból még könyvbörzékét is szoktak tartani, ahol jelképes összegekért meg lehet vásárolni őket.

Olvasói fotó a szegedi Klebelsberg Könyvtár Covid alatti selejtezéséről

Forrás: <https://szeged365.hu/2021/05/01/szomoru-veg-kontenerekbe-pakoltak-a-tik-konyvtarabol-leselejtezett-konyveket/>

ELMÉLETILEG

Mindez jól jelzi, hogy a könyvtárak és a könyvtárosok táján nincs gond: megvannak a szabályok, a felkészültség és a szakértelem, hogy érték ne pusztuljon. (A fenntartók esetében azonban ezt nem mondhatjuk el. Értelmetlenül múlt ki a TIT, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és a MUOSZ, az Újságírószövetség különleges könyvtára. Nem élte meg a 70. évét a Magyar Rádió könyvtára. Az állományértékben bekövetkezett veszteség felmérhetetlen: a könyvek részben szétszóródtak, részben magánfelhasználókhoz kerültek, részben megsemmisültek. A Rádiókönyvtár állományának darabjait pusztulásuk előtt még tudta digitalizálni az Arkánium, a többi esetében erre nem volt módja.)

Az igazi gondot és az értékvesztés legnagyobb esélyét ma a felszámolandó magánkönyvtárak környékén találjuk. Mert hiába a már említett erős értéktudat a lakosság egy részében²³, ez nem mindenkit jellemez – a válogatás, előszelekció nélkül, azonnal megsemmisítésre ítélt könyvek száma óriási, és naponta újratermelődik. Ez így lesz még egy-két évtizedig: addig a kisebb otthonba költözés, a helyszűke vagy az öröklés utáni lakásürítés miatt felbecsülhetetlen és felmérhetetlen mértékű az értékpusztulás.²⁴

Mindennek az elsődleges oka – a generációk közt olykor áthidalhatatlan kulturális szakadékon és értékvesztésen túl – a többszörös kapacitás- és tudáshiány. Ahogy – Rejtő Jenő klasszikusával szólva – nem lehet minden pofon mellé egy rendőrt állítani, úgy nem lehet minden egyes, adott életterekből száműzetésre ítélt könyv mellé egy felkészült szakembert, antikváriust, könyvtárost, könyvtörténészt állítani. Ők azok, akik képesek lehetnének az esztétika, szimbolikus és információs értékek felmérésére. Ám az értéktelen könyvek nagy tömege miatt az ő életidejük is rosszul hasznosulna, mert szénakazalban keresnének tút, ha egyáltalán eljutnának odáig.

²³ Nem szükségszerű, hogy az értéktudat az „értelmiségi léthez” kapcsolódjon. Ankarában a szemetesek először a maguk és családtagjaik számára hoztak létre saját könyvtárat kidobott és általuk megmentett könyvekből, hogy aztán hamarosan megnyissák a kapukat az érdeklődő (és az állományt felajánlásokkal gyarapító) polgárok előtt is (Feingold, Alam, 2018). Példásképp a békásmegyeri festő esete is, akit általában idős ügyfelei megkértek, hogy „kezdjen valamit” a nekik már nem kellő könyvekkel, hogy a festés után már ne kerüljenek vissza a polcokra. Egy panelház alagsorában gyűjtötte ezeket, mert nem volt szíve kidobni őket, húsz dobozzal hoztam el tőle 2019 végén. Az értéktudatra igyekszik „rásegíteni” az a médiaüzenet, hogy „Ne dobd ki a régi könyveidet, egykori társaidat, amikor költözöl. Megbánod.” (Gouty, 2020) Tipikus helyzeté vált, hogy egy családtag, egy szomszéd gyakorol hatást a könyvektől megszabadulni akarókra, hogy várjon egy kicsit, amíg talál valakit, aki tudhat segíteni.

²⁴ Egy időben tanítványaim és barátaim segítségével gyűjtöttem az ezzel a jelenséggel kapcsolatos tapasztalatokat. Ebből a kollekciónak most három beszámolót közlök, amelyek közös jellemzője, hogy alig ismert kistelepülések szerepelnek benne. (F. Szimonetta írja) „Tompán, párom szüleinek a szomszédságában lakott egy bácsi, aki sajnos meghalt, ezért a gyermekei elkezdtek kipakolni és kitakarítani a házát. A bácsinak igen szép mennyiségű könyvgyűjteménye volt. Sőt, voltak köztük díszkötésű példányok is. Mindegyik hibátlan állapotban volt. Ők mégis úgy döntöttek, hogy mindet kidobják, Mire legközelebb eljutottunk hozzájuk, a szinte újszerű könyvek egytől egyig a kukásközökben heverték mindenféle szemét között, összekelve és félig összeszagatva. Pedig én úgy gondolom, hogy azoknak a könyveknek még ennyi év után is igen nagy értéke volt és el lehetett volna adományozni őket.” (V. János meséli) „A családdal utaztunk a rokonokhoz az Alföldre. Jakabszálláson a házakat figyeltem, amikor megláttam, hogy egy ember nagy zsákot visz ki. Az embert figyeltem, és láttam mikor a zsákot beleönti a kukába. A zsák tele volt könyvekkel, és igaz, hogy csak egy pillanatra láttam, de amiket láttam, az mind régi könyv volt. Nagyon elsomorodtam ezt látva. Inkább ajánlotta volna fel valamelyik könyvtárnak!” (R. Tünde története) „Nálunk múltkor a szomszéd egy csomó könyvet kidobott és mikor megláttam, átmentem hozzájuk és megkérdeztem, hogy elhozhatom-e? Megengedték persze, csak kukáznom kellett. Szomorú, hogy kidobták (Medgyesegyháza, Békés megye), egy idős házaspár, akik szinte már mindent eladnak és/vagy kidobnak, mert azt mondták már nincs rá szükségük.

ELMÉLETILEG

A második kapacitásprobléma a megmentett könyvek sorsáról való gondoskodáshoz szükséges idő, figyelem és kapcsolati tőke. Mi és miért történjen az átvett könyvpéldányokkal? Kinek lehet szüksége rájuk? Könyvtárak, iskolák, óvodák, idősotthonok, intézmények, magángyűjtők? És minden egyes sikeres felkutatás, megkeresés, felajánlás után egyre bővül a lista azokról, akik adott tematikájú könyvek iránt érdeklődnek, és azokat náluk elhelyezni jó végső megoldás lehet.

A könyvmozgatás és szállítási igény szüli a harmadik kapacitásproblémát, a megfelelő tárolási helyek hiánya a negyediket. A könyvtárak, akiknek ajándékozásra, az antikváriumok, akiknek átvételre ajánlják fel sokan az állományukat, roskadoznak, nem tudják befogadni az alkalmanként akár sok ezres tételeket, ha egyáltalán lenne idejük foglalkozni velük. Ebből belátható, hogy át lehetne vágni a gordiuszi csomót, ha lennének gyűjtőhelyek, amelyek befogadják, ideiglenesen raktározzák a sorsukra váró könyveket addig, amíg az értékvizsgálat és a szelekció megtörténik.

Csakhogya ez meg felújítási, fenntartási költségekkel jár és továbbra is igényli a szakértői munkaórák tömegét. Nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján úgy tűnik, ha valahol, akkor állampolgárok kisebb csoportjaiban teremhet kellő eltökéltség, elszántság és akarat, hogy a maguk hatókörében, önkéntes munkával lássák el a szükséges feladatokat. Önkéntességi alapon működik a már említett Közkincs Könyvtár, a Nagyváradi Könyvmentők Egyesület²⁵, a kolozsvári Fehér Holló Médiaklub Don Rigoberto könyvmentő, elosztó, feltámasztó alapítványa vagy épp az Erdélyi Magyarok Egyesülete.

A győztes képlet tehát: könyvraktározás és -feldolgozás céljait szolgáló fizikai hely, önkéntesek, új gazdák keresése, saját állományok gyarapítása²⁶. 2023-ban az Érdi Önkormányzatnak köszönhetően²⁷ talán elindulhat. Egy országos hálózat felépíthetőségében is bízó, egy éve létező könyvmentő közösség, a Könyvkerék Egyesület (amely a korábbi években is számos állományt, könyvbútort, folyóiratot mentett és juttatott vissza egykori jogos tulajdonosának, például szerzetesi könyvtáraknak, tanári kézikönyvtáraknak). A legizgalmasabb kihívást az jelenti, miképpen lehet nyugdíjas önkéntesek és diákok közös, intergenerációs helyszínévé tenni az új kulturális színteret, amely nemcsak az örökségobjektumnak tekinthető könyvpéldányok mentésének feladatát látja el, hanem a könyvkultúra szépségét, értékeit, izgalmát is képes a felnövekvő nemzedékek és az érdeklődő helyiek számára – a közös munka és tartalmas könyves események rendezése révén – átadni.

²⁵ Lássan 15 éves történetükről ld. Fried (2020)

²⁶ Évtizedekkel korábban hasonló tevékenységet folytatott a kanadai-magyar FUNDUS Alapítvány, amely a tengerentúlról „hazamentett” tudományos szakirodalmat számos, hazai intézménynek közvetítette (FUNDUS, 1994).

²⁷ Egy alulhasznált ingatlant közgyűlési határozattal bocsátottak az alapítvány rendelkezésére. Hasonló módon más településeken is megteremtődhet a feltétel a szervezett könyvmentésre.

Irodalom:

- Dombi, G. (1996). A nagy lexikonok vége és jövője. Rombolják-e a könyvkultúrát a CD-ROM-ok és a digitálismédia? *Népszabadság* június. 1. 38.o.
- Feingold, S., Alam, H. A. (2018.01.15). Garbage collectors open library with abandoned books, *CNN*, <https://edition.cnn.com/2018/01/15/europe/garbage-collectors-open-library-with-abandoned-books/index.html>
- Fenyvesi, Zs. (2019.10.01). Az ember, aki a szemét adta az elveiért: Miért vakították meg Fekete Istvánt? *Dívány*, https://divany.hu/vilagom/2019/10/01/fekete-istvan/?utm_source=index.hu&utm_medium=dohoz&utm_campaign=link
- Fried, N. L. (2020.12.29). Könyves kincsesbánya – így menteknek kidobásra ítélt könyveket Nagyváradon, *Maszol*, <https://maszol.ro/kultura/Koenyves-kincsesbanya-igy-menteknek-kidobasra-itelt-konyveket-Nagyvaradon>
- Fundus (1994. október): A FUNDUS Alapítvány kanadai-magyar könyvtártámogatási projektje, *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 17-21.o.
- Gouty, M. (2020.04.29). The Guilt and Grief of Discarding Books – And How to Avoid It, *Medium*, <https://medium.com/literature-lust/the-guilt-and-grief-of-discarding-books-and-how-to-avoid-it-41344ab3d43>
- Legát, T. (1999.07.24). A Selye-hagyaték sorsa: Könyvtár a zúzdában. *Magyar Narancs*, 25. https://magyarnarancs.hu/konyv/a_selye-hagyatek_sorsa_konyvtar_a_zuzdaban-59644
- Murray, S. (2021). *Introduction to Contemporary Print Culture. Books as Media* Routledge
- Price, L. (2012). *How to do things with books in Victorian Britain?* Princeton University Press
- Ring, O. (2015.06.02). Selye János könyvtárának sorsa, *MNL OL Hírek*, https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/selye_janos_konyvtaranak_sorsa
- Szeredi Merse, P. (2017). Izmusexport: Tamkó Sirató Károly és a Dimenzionizmus Párizsban, In: *Párizs–Budapest 1890–1960*. Virág Judit Galéria, Budapest, 2017 387–391.
- Újszászi, I. (2009). Álom maradt a szentesi Harvard. *Délmagyarország*, (99) 299. p. 7.
- Varga, J. (2019.10.20.). Egy lakásban rejtőzik a kritikusan gondolkodók könyvtára, *Kulturpart* https://kulturpart.hu/2019/10/20/egy_lakasban_rejtozik_a_kritikusan_gondolkodok_konyvtara